

indenfor Socialdemokratiet, men ogsaa i den russiske Kommunisme finder man Uoverensstemmelser mellem Praxis og Lære. Revisionismens store Dilemma bestaar i, at Socialismen ikke blot er et intellektuelt System, men ogsaa Bekendelsesformular for Masserne. Læresætningernes Sandhed betyder kun lidt, hvis de mister deres Agitationskraft.

De Man kender Vanskeligheden; men han tager ikke Stilling til den. Og dog opfatter han de marxistiske Læresætninger som Ordsymboler, hvis Værdi er af religiøs Natur. Fremfor alt understreger han det nære Slægtskab med Kristendommens Symboler (som maaske er særligt tydeligt i den socialistiske Eskatologi) og slutter deraf, at der maa være Tale om en Appel til de dybestliggende Instinkter (Trangen til en Kompensationsforestilling o. s. v.). Men netop derfor kan man ikke vilkaarligt forandre Trossætningerne uden at skuffe og krænke de troende paa det groveste — om man saa aldrig saa meget har Fornuften paa sin Side.

Den eneste mulige Løsning er en gradvis Udvikling, hvorved visse Læresætninger efterhaanden trænges i Baggrunden. Udenfor Socialdemokratiet kan man iagttage, hvorledes »Revolutionsmythen« har tabt sin Kraft; men Slagord er sejglivede og Processen er pinligt langsom. Selv i bedste Fald hinker den populære Fraseologi langt bagefter den tidsvarende Udtryksform. En Spænding mellem Førernes og Massernes Opfattelse er farlig. Det er vanskeligt med god Samvittighed at forvalte Ritualer, der har mistet den umiddelbare Betydning for en selv, og endnu vanskeligere at opflamme andre til en Begejstring, man selv mangler. Som Tiden gaar, skærpes det praktiske Problem for Socialdemokratiet, hvorledes man skal løse Konflikten mellem det intellektuelle Krav om aaben og redelig Revision og Massernes Troskab mod Symbolerne. Man kan næppe i Længden gaa uden om Problemet med Auers berømte Udtalelse til Bernstein: »... so etwas beschliesst man nicht, so etwas sagt man nicht, so etwas tut man«.

O. Strange Petersen.

DIE BILANZEN DER UNTERNEHMUNGEN. Festgabe für Julius Ziegler, herausgegeben von *Karl Meithner* in 2 Bänden, 859 + 955. Carl Heymanns Verlag, Berlin, Österreichischer Wirtschaftsverlag Wien, 1933.

I. Band: Grundlegung; Aufbau und Problemkreise der Bilanzen.

II. Band: Sonderbilanzen und Bilanzrevision.

En voluminøs og righoldig Festbuket er dette Værk, som 45 Fagkolleger, Elever og Venner fra Videnskabens, Embedsstandens og Erhvervslivets Verden har overrakt de østrigske Driftsøkonomers Nestor paa 70 Aars Dagen.

Josef Gruntzel lægger for med en inciterende Redegørelse for »Unternehmung und Volkswirtschaft«. Han definerer Erhvervsforetagendet som en varig Organisation af Arbejde og Kapitalgoder med begge disse Produktionsfaktorer i uadskillelig Samhørighed. Væsentlig er den menneskelige Viljes planmæssige Indgriben. Han vender sig mod Amonn's sikre, statiske Veje, som kun en »Driftsherre« fraviger. Gruntzels Driftsherre er blot et planmæssigt handlende Menneske. Han vil ikke have, at Udbytning maa tages med som en Bestanddel af Driftsherrebegrebet: Arbejdsgiveren køber Arbejdet til en Pris, hvis Rimelighed viser sig paa den frie Konkurrencens Marked ved Salget. Driftsherren overtager Arbejdernes Risiko for Arbejdsudbyttets Udfald, baade teknisk og kommercielt.

indenfor Socialdemokratiet, men ogsaa i den russiske Kommunisme finder man Uoverensstemmelser mellem Praxis og Lære. Revisionismens store Dilemma bestaar i, at Socialismen ikke blot er et intellektuelt System, men ogsaa Bekendelsesformular for Masserne. Læresætningernes Sandhed betyder kun lidt, hvis de mister deres Agitationskraft.

De Man kender Vanskeligheden; men han tager ikke Stilling til den. Og dog opfatter han de marxistiske Læresætninger som Ordsymboler, hvis Værdi er af religiøs Natur. Fremfor alt understreger han det nære Slægtskab med Kristendommens Symboler (som maaske er særligt tydeligt i den socialistiske Eskatologi) og slutter deraf, at der maa være Tale om en Appel til de dybestliggende Instinkter (Trangen til en Kompensationsforestilling o. s. v.). Men netop derfor kan man ikke vilkaarligt forandre Trossætningerne uden at skuffe og krænke de troende paa det groveste — om man saa aldrig saa meget har Fornuften paa sin Side.

Den eneste mulige Løsning er en gradvis Udvikling, hvorved visse Læresætninger efterhaanden trænges i Baggrunden. Udenfor Socialdemokratiet kan man iagttage, hvorledes »Revolutionsmythen« har tabt sin Kraft; men Slagord er sejlivede og Processen er pinligt langsom. Selv i bedste Fald hinker den populære Fraseologi langt bagefter den tidsvarende Udtryksform. En Spænding mellem Førernes og Massernes Opfattelse er farlig. Det er vanskeligt med god Samvittighed at forvalte Ritualer, der har mistet den umiddelbare Betydning for en selv, og endnu vanskeligere at opflamme andre til en Begejstring, man selv mangler. Som Tiden gaar, skærpes det praktiske Problem for Socialdemokratiet, hvorledes man skal løse Konflikten mellem det intellektuelle Krav om aaben og redelig Revision og Massernes Troskab mod Symbolerne. Man kan næppe i Længden gaa uden om Problemet med Auers berømte Udtalelse til Bernstein: »... so etwas beschliesst man nicht, so etwas sagt man nicht, so etwas tut man«.

O. Strange Petersen.

DIE BILANZEN DER UNTERNEHMUNGEN. Festgabe für Julius Ziegler, herausgegeben von *Karl Meithner* in 2 Bänden, 859 + 955. Carl Heymanns Verlag, Berlin, Österreichischer Wirtschaftsverlag Wien, 1933.

I. Band: Grundlegung; Aufbau und Problemkreise der Bilanzen.

II. Band: Sonderbilanzen und Bilanzrevision.

En voluminøs og righoldig Festbuket er dette Værk, som 45 Fagkolleger, Elever og Venner fra Videnskabens, Embedsstandens og Erhvervslivets Verden har overrakt de østrigske Driftsøkonomers Nestor paa 70 Aars Dagen.

Josef Gruntzel lægger for med en inciterende Redegørelse for »Unternehmung und Volkswirtschaft«. Han definerer Erhvervsforetagendet som en varig Organisation af Arbejde og Kapitalgoder med begge disse Produktionsfaktorer i uadskillelig Samhørighed. Væsentlig er den menneskelige Viljes planmæssige Indgriben. Han vender sig mod Amonn's sikre, statiske Veje, som kun en »Driftsherre« fraviger. Gruntzels Driftsherre er blot et planmæssigt handlende Menneske. Han vil ikke have, at Udbytning maa tages med som en Bestanddel af Driftsherrebegrebet: Arbejdsgiveren køber Arbejdet til en Pris, hvis Rimelighed viser sig paa den frie Konkurrences Marked ved Salget. Driftsherren overtager Arbejdernes Risiko for Arbejdsudbyttets Udfald, baade teknisk og kommercielt.

Til de klassiske Værdikomponenter: Jord, Kapital og Arbejde føjer Gruntzel Risikoen. Produktionsfaktorerne fremtræder som Omkostninger, og Overskuddet er det, der tilfalder Risikoen. Risikovederlaget erstatter saaledes Merværdien (Udbytning). Kan den driftsøkonomiske Rentabilitet give sig Udtryk i den samfundsøkonomiske Produktivitet? Den første kan maales nøje, den sidste kan der kun skønnes om. — Samfundsbogholderi vilde være en god Opfindelse. — At der bestaar et Modsætningsforhold mellem Rentabilitet og Produktivitet fremgaar alene deraf, at Produktionsindskrænkninger ofte fremmer Rentabiliteten hos den enkelte. Enkeltbedrifternes Stilling indenfor Samfundet er afhængig af Tiderne og det sociale Sindelag. I Opgangstider vil Individualprincippet udfolde sig, i Nedgangsperioder søger man at hævde Socialprincippet. Under gennemført Planøkonomi levnes der altsaa Enkeltbedriften kun formel Eksistensmulighed; thi hvor den individuelle Dispositionsfrihed ophæves, vil selv med Bibeholdelse af den private Ejendomsret Bedriften blive en funktionærlignende Celle, og man skulde mene, at det eneste logiske Skridt da bliver Erhvervsvirksomheders Socialisering.

I sit Bidrag om »Volkswirtschaftliche und betriebswirtschaftliche Bilanzen« løser *Kerschagl* ikke Spørgsmaalet om Samfundsbogholderi. Han træder i de gamle Spor med at opstille de gængse tre: Handels-, Betalings- og Fordringsbalance (vi siger Kapitalbalance), hvortil han føjer en fjerde, nemlig »äusere Wirtschaftsbilanz«, en noget uklar Balance, der ikke behøver at gaa op, og som omfatter alle materielle og immaterielle Værdier uden Hensyn til, om de afføder en ensidig eller dobbeltsidig Postering, saasom personlige Tjeneste- og Arbejdsydelser eller Rettigheder.

Paafaldende er det, at *Kerschagl* ikke omtaler Betydningen af den indenlandske »Handelsbalance«. Den har jo hidtil været en quantité negligee, skønt den indenlandske Omsætning igennem Handelskædens forskellige Led fra Producent til Konsument er større end den udenlandske og desuden har Betydning for Vurdering af Enkeltbedrifternes eller i hvert Fald Bedriftskategoriernes Samvirken i Samfundshelheden (jfr. vor egen Erhvervstælling fra 1925, hvorefter Omsætningen indenfor Handelsvirksomhederne i 1924 beløb sig til godt 11 Milliarder Kr., hvorimod den totale Udenrigsomsætning kun udgjorde $4\frac{1}{2}$ Milliard).

Nicklisch behandler den begrebsmæssige Sammenhæng mellem Bedrift og Foretagende, Betrieb und Unternehmung. Ogsaa Husholdningen regnes med til Bedrifter i Erhvervslivet. Produktionsbedriften har Frembringelse af Goder, Husholdningsbedriften Frembringelse af Arbejdskraft til Formaal. Foretagsomhed kommer først til, naar Byttehandlingen mellem de producerende Bedrifter iværksættes, og Markedsrisikoen opstaar. Risikoens mangfoldige Former undersøges af *Oberparleiter*. Naar han under Arbejdsrisiko fremhæver den høje Kvalifikation som et risikoforøgende Moment, glemmer han, at den stærkt specialiserede Arbejdskraft rummer et endnu større Risikomoment; thi den kvalificerede Arbejdskraft kan finde Anvendelse andetsteds, det kan den specialiserede sjældnere, og dette gælder ogsaa Driftsherren. I Driftsherrens dobbelte Arbejdsrisiko — for sig selv og for de af ham beskæftigede — ser *Oberparleiter* et Skæbnefællesskab.

Inden for denne Gruppe af Bidrag maa endnu nævnes Udgiveren, *Karl Meithners* »Das Kapital in der Bilanz«, som udmærker sig ved en velgørende Klarhed. Kapital defineres som en abstrakt Værdistørrelse, udtrykt i Penge,

omfattende et Komplex af Goder, hvis Anvendelse tager Sigte paa Opnaelse af en Merværdi enten i Form af Rente eller Gevinst. Han afleder deraf Begrebet »Unternehmungskapital« (Bedriftskapital) og viser Betydningen af dens statusmæssige Inddeling og Konkretisering i Formuen, Aktiverne.

Bidragets egentlige Kærne giver en overskuelig Redegørelse for Kapitalens Funktioner, men navnlig for dens Ytringsformer paa Bedriftslivets forskellige Stadier og under skiftende finansielle Forhold, hvorved Meithner udstrækker sine Betragtninger til de forskellige Bedriftsformer, fra Enkeltmandsbedriften til de gængse Selskabsformer, Andelsselskaber iberegnet.

En Række andre Afhandlinger behandler Regnskabsvæsenet og dets Betydning i forskellige Relationer.

le Coutre skriver saaledes om »allgemein-betriebswirtschaftlichen Ideen-gehalt der Bilanzfassungen«. Han har i et tidligere Bidrag gjort Rede for Statusgrupperingens Problem, hvilket han som Forfægter af den statiske Regnskabsopfattelse nødvendigvis maa lægge megen Vægt paa. Han giver i sin Redegørelse for de forskellige Regnskabsopfattelser en overmaade klar og sympatisk Vurdering af de vigtigste Regnskabsteorier. Derfor virker det ikke ubeskedent, naar han til sidst tager Skæppen bort fra sit eget Lys og lader den statiske Opfattelses Fortrin skinne, nemlig dens Enkelthed og praktiske Brugbarhed.

Ligesom Nationaløkonomen ved Behandling af samfundsøkonomiske Foreteelser maa støtte sig til et erfaringsmæssigt Talmateriale, Statistiken, saaledes maa Driftsøkonomen, der har Enkeltbedriftens Liv til Genstand for sin Erkendelse, grunde sin Undersøgelse paa Regnskabsmaterialet. Status og dennes Bedømmelse træder i Forgrunden. Spørgsmaalet om, hvilke Formaal denne Opgørelses- og Opstillingsmaade skal tjene er det, der skiller Lejrene.

Hvad skal Status paavise? Beholdningerne, saa er den statisk; Gevinsten eller Tabet, saa er den dynamisk. Skal man kun indsætte de engang bortførte Værdier uden Hensyn til deres Forandring, eller skal man opfatte Bedriften som Led i Markedsorganismen, altsaa organisk og søge at konstatere Driftsresultatet i Form af Substansforøgelse eller -formindskelse? Skal man desuden regne med den bogførte Vinding, eller skal man kun lade den »realiserede« Gevinst være den, som kan konsumeres, udbetales, udloddes (e u d y n a m i s k). *Sommerfeld*, den eudynamiske Teoris Fader, udvider Gevinstbegrebet i Retning af en Konsolidering med fortsat Vækst af Bedriften for Øje. Han kræver saaledes ikke blot, at Gevinsten skal være lig det realiserede Overskud, der fremkommer ved 100 pCt.'s Hensyntagen til Risici, men at der forinden skal være hensat et passende Beløb til Bedriftsudvidelse (Soliditet i progressiv Forstand). Dette Krav fører over i Selvfinansieringens Problem. — *Sommerfelds* Opfattelse kunde maaske bedst betegnes som et Forsøg paa en Statuspolitik.

Den statiske Opfattelse vil vise Bedriftens Beholdninger, og det kan den bedst opnaa ved en hensigtsmæssig Gruppering. Statiken er derfor mere en Grupperingslære end en Vurderingslære. Kapital- og Formueregnskab er Statikerens vigtigste Strenge paa Buen.

Schmidt opstiller i »Bilanz und Konjunktur« som Konjunkturaarsager: Ændringer i Produktiviteten, Naturens Indflydelse, Ændringer i Forbruget og »Intervention« (∴: Fejldispositioner, valutariske Indgreb, den politiske og socialpolitiske Indflydelse). *Schmidt* gør kort Rede for de forskellige Konjunktur-

aarsagers Virkninger: de faldende Produktionsomkostninger pr. Enhed bliver til Gevinstforøgelse i Stedet for til Prissænkninger, der vilde have Stigning i Omsætningen til Følge. Naturens Indflydelse bliver bedre vurderet og udnyttet. Driftsherrens Fejldispositioner fører Schmidt tilbage til Negligering af Mængdebevægelser; det er kun Priser, der fremtræder i Regnskabet, og som tilmed grunder sig paa uholdbare Vurderingsprincipper. Dernæst er der Enkeltbedrifternes Isolering, der er en Hindring for Tilpasningen. Denne Mangel kan der bødes paa ved regelmæssige Driftssammenligninger. Men selv Isoleringen forudsat, kan Bedriften ved at beregne sin Gevinstmargin efter Dagsværdi (Tageswertbilanz) faa sig et Konjunkturbarometer, idet en Indsnævring af Marginen advarer imod yderligere Produktionsudvidelse.

Schmidt tager nu et Skridt baglæns ad Logikens Vej og gør den traditionsbundne Statusopgørelse ligefrem ansvarlig for Kriser. Gaar man nemlig ved en almen Prisopgang ud fra lave Anskaffelsessværdier, faar man en Skingevinst frem, for saa vidt man med de bogførte Værdier ikke mere kan erhverve den oprindelige Substans. Stigende Gevinst tilskynder i Konjunktorens videre Forløb til overdrevne Driftsudvidelser, som har Afsætningskriserne til Følge. Paa tilsvarende Maade er i Nedgangstider de store Afskrivinger paa de tidligere alt for høje, men nu ikke mere tidssvarende Værdier med til at frembringe Skintab med paafølgende Pessimisme. Heldigvis mener Schmidt af den forkerte Regnskabsførelse at kunne udlede helbredende Virkninger, for saa vidt som de bogførte, men ikke brugte Omkostningsbeløb tilfører Bankerne en Pengeoverflod, der formedelst Rentesænkning igen animerer Erhvervslivet. Selv om man ikke mener at kunne anvende de Schmidt-ske Bogføringsprincipper, og selv om man ikke tør tro, at Dagsværdiansættelse skulde kunne virke kriseforebyggende, maa man dog anerkende Teoriens Betydning for Erhvervspraktikeren, der derigennem vækkes til Eftertanke.

Kalverams Artikel om »Verstöße gegen die Grundzüge ordnungsmässiger Bilanzierung« er navnlig læseværdig for Revisorer. Han sætter Bogføringskriminaliteten i Forbindelse med Nutidens udartede Neoliberalisme. — *Leopold Mayer* slaar i sin »Bilanznormung« ligesom ved tidligere Lejligheder til Lyd for Regnskabernes Standardisering. Udviklingen er ad mange Veje godt i Gang med at imødekomme hans Ønske (jfr. f. Eks. den Enhedsform, som vore Banker nu benytter ved Offentliggørelse af Maanedsbalancer og Aarsregnskaber).

Otto Baron tager i »Wirtschaftsplanung und Bilanz« sit Udgangspunkt i Sombarts Tredeling af Nationaløkonomien (die drei Nationalökonomien), og han slutter sig til Sombarts eget »forstaaende« System, hvorefter den frie Vilje og ikke Naturlove er bestemmende for den økonomiske Handling.

Jo mere vi lærer at erkende de andres Viljeretning, og jo mere vi naar til at beherske og lede disse Viljer, jo mindre usikre bliver vore økonomiske Dispositioner. Sine egne Evner og Omfanget af sin egen Indsats kan man bedst beregne paa Grundlag af sine Regnskaber. Den økonomiske Planlægelses Maal er Risikomindskning, og dens Middel Budgetregnskab og Budgetkontrol. Dette er den enkelte Bedrifts private Planøkonomi. I de økonomiske Samfund har dette faaet sine socialistiske og kapitalistiske Pendanter, henholdsvis i Sovjets Femaarsplan og i Roosevelts N.R.A., med Betonning af Produktiviteten hos Russerne og større Hensyntagen til Rentabiliteten hos Ame-

rikanerne. Begge er utopisk Planøkonomi af mere eller mindre imperativ Natur.

Den private Driftsplan har sin ældste Form i Kalkulationen, som i Tidens Løb er blevet udbygget og forbedret i Tyskland og navnlig i Amerika, hvor først Taylor og Gant og sidenhen Harrison har ydet hver sit Bidrag.

Baron giver en skematisk Oversigt over Budgetteringens Plandeling i Salgs-, Produktions-, Indkøbs-, Omkostnings- og Finansbudget, alt sammenfattet i Hovedbudgettet. Baron vil have Budgettering bygget paa Bedriftens egne Erfaringer, saadan som de fremgaar af Regnskaberne, Markedssamhørigheden og Intuitionen.

Bedriftens egne Erfaringer kan ad regnskabsstatistisk Vej ogsaa udnyttes til Belysning af de udenfor Bedriften liggende Forhold, og Bedriftens Levnedsløb kan sammenlignes med andre Bedrifter indenfor Branchemarkedet (Betriebsvergleich). Begge disse Fremgangsmaader hører den registrerende Gruppe til, der i Budgetteringen maa suppleres med den profetiske Gruppe, Konjunkturforskningens Resultater.

At selve Budget-Tanken ikke er Utopi, kan man bedst se af, at mange Firmaer allerede har anvendt den i adskillige Aar, jfr. det Internationale Rationaliseringsinstitut i Genève's Publikationer. Budgetteringen er gennemført, dels kollektivt paa Grundlag af Betriebsvergleich (F. f. H. i Berlin), dels enkeltvis af nogle Storføretagender, f. Eks. har Studebaker opstillet et Budget-System for sine Forhandlere.

Saaavel for den enkelte Bedrifts Skyld som for Sammenligning med andre branche-beslægtede Bedrifter har de i Amerika meget anvendte *financial* og *operating ratios* haft stor Betydning (f. Eks. Forholdet mellem arbejdende Kapital og Omsætning eller mellem Lagerbeholdning og Omsætning o. l.). Den Internationale Konference, som blev foranstaltet af Rationaliseringsinstituttet, har opstillet et Skema over disse ratios.

Budgetary Control er ikke Hekseri, men kun den behændige Udnyttelse af en Erkendelse, man naar til ved en Gruppering, en Sammenligning af Data, der giver Mulighed for en mere formaalstjenlig Tilrettelæggelse af sin Bedrift. I Stedet for det spekulative Held skal sættes den rationelle Organisation.

I 2. Bind findes meget gode Fremstillinger af specielle Statusopgørelser, ordnet dels efter Foretagenders Form (bl. a. Enkeltmandsfirmaer, Interessentskaber, Kapital- og Andelsselskaber, offentlig-retlige Korporationer), dels efter Art (Handel, Industri, Bank, Forsikring, Trafik og Landbrug).

Blandt de ekstraordinære Regnskabsopgørelser er behandlet: Stiftelses-, Fusions-, Likvidations- og Konkursstatus. Særlig Paaskønnelse fortjener Værkets Slutsten: *Bilanz und Revision*. Her er paa knapt 200 Sider givet en Oversigt over de vigtigste Rekvisitionsspørgsmaal, belyst bl. a. af Driftsøkonomer, hvis Navne er kendt herhjemme, saasom, foruden de allerede nævnte, Gerstner, Seidel og Isaac.

Dette er kun et lille Udklip af dette langstrakte Panorama over Statuslærens nuværende Stade i de tysktalende Lande. Værkets Ydre virker afskrækkende: 2 Bogklodser, hvis Uhaandterlighed man dog forsoner sig med takket være det fyldige Emneregister, der, ligesom den gode Systematik, maa skrives paa Udgiverkontoens Kreditside.

Lando.